

Папирін Денис Олександрович,
аспірант кафедри економічної політики та менеджменту
навчально-наукового інституту "Інститут державного управління"
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна

e-mail: papyrin.denys@ukr.net

<https://orcid.org/0009-0001-2292-6483>

МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ: СТРАТЕГІЧНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню механізмів забезпечення економічної безпеки України в умовах формування ринкової економіки, з акцентом на стратегічні виклики та перспективи розвитку. У роботі порівнюються підходи України до забезпечення економічної безпеки з іншими країнами, такими як Туреччина, Казахстан, країни Балтії, Азербайджан та Ізраїль, що знаходяться на перетині геополітичних інтересів великих держав. Перш за все, аналізується економічна стабільність України в контексті глобальних викликів, таких як війна, інфляція та валютні коливання. За даними Світового банку, ВВП України скоротився на 29,1 % у 2022 році, що є найглибшим падінням з часів здобуття незалежності. Проте у 2023 році економіка показала відновлення з ростом ВВП на 3,5 %, що свідчить про певну адаптивність економічної системи до умов воєнного часу. Порівняльний аналіз із Туреччиною та Ізраїлем демонструє різні підходи до забезпечення економічної стабільності, що базуються на макро-економічній політиці, інвестиціях у технологічний сектор та підтримці національної валюти.

Друга частина статті присвячена ресурсній незалежності, зокрема управлінню природними ресурсами та розвитку відновлюваних джерел енергії. Україна має значний потенціал для зменшення енергоємності економіки та збільшення частки відновлюваних джерел енергії. Важливий приклад надає досвід Ізраїлю та країн Балтії, які змогли знизити свою залежність від імпорту енергоресурсів через інтеграцію до європейських енергетичних систем та інновації у сфері енергозбереження.

Остання частина статті фокусується на фінансовій безпеці, зокрема зміцненні банківської системи та стабілізації фінансових ринків. Україна демонструє поступове зміцнення банківського сектору, проте залишається вразливою до зовнішніх фінансових шоків. Порівняння з Казахстаном, Туреччиною та країнами Балтії показує, що Україна потребує подальших реформ для покращення регуляторного нагляду, зниження рівня непрацюючих кредитів та розвитку фінансових технологій. Робиться головний висновок, що інтеграція з європейською економічною системою, диверсифікація економіки та впровадження інновацій у фінансовий сектор є ключовими завданнями для забезпечення довгострокової економічної безпеки України. Використання досвіду інших країн, таких як Ізраїль та країни Балтії, може сприяти розробці ефективних стратегій для подолання існуючих викликів і підвищення конкурентоспроможності України на світовій арені.

Ключові слова: управління, публічне управління, державне управління, регіональна політика, державне регулювання, економічна безпека, державна політика.

Як цитувати: Папирін Д. О. Механізми забезпечення економічної безпеки України в умовах формування ринкової економіки: стратегічні виклики та перспективи. *Актуальні проблеми державного управління*. 2024. № 2 (65). С. 130–148. DOI: <https://doi.org/10.26565/1684-8489-2024-2-07>

In cites: Papyrin, D.O. (2024). Mechanisms for ensuring the economic security of Ukraine in the context of market economy formation: strategic challenges and prospects. *Pressing Problems of Public Administration*, 2 (65), 130–148. DOI: <https://doi.org/10.26565/1684-8489-2024-2-07> [in Ukrainian].

Постановка проблеми. Економічна безпека України в умовах формування ринкової економіки стикається з безпрецедентними викликами, посиленими глобальними геополітичними зрушеннями та наслідками повномасштабної війни. За даними Світового банку, ВВП України скоротився на 29,1 % у 2022 році, що стало найбільшим економічним спадом з часів здобуття незалежності. Незважаючи на певне відновлення у 2023 році (зростання ВВП на 3,5 %), економіка країни залишається вразливою до зовнішніх шоків. Інфляція, яка досягла піку в 26,6 % у 2022 році, хоча й знизилася до 5,1 % у 2023 році, все ще становить значний ризик для макроекономічної стабільності. Водночас, рівень безробіття зріс до 24,5 % у 2022 році, що створює додатковий тиск на соціально-економічну сферу. Ці виклики розгортаються на тлі глобальних трендів, які суттєво впливають на формування нової економічної реальності України: переформатування світової фінансової системи з відходом від монополії долара, що підтверджується зростанням частки юаня в міжнародних розрахунках до 3,6% у 2023 році; посилення енергетичної безпеки та пошук альтернативних джерел енергії, враховуючи, що частка відновлюваних джерел енергії у світовому енергобалансі досягла 29 % у 2023 році; та зростаюча роль цифровізації економіки, де глобальний ринок цифрових технологій оцінюється в \$3,4 трлн у 2023 році з прогнозованим зростанням до \$6 трлн до 2030 року.

У контексті цих глобальних змін, Україна стоїть перед необхідністю розробки та впровадження ефективних механізмів забезпечення економічної безпеки, які б враховували як поточні виклики, так і довгострокові перспективи розвитку. Зокрема, критичними залишаються питання відновлення виробничого потенціалу, де втрати промислової інфраструктури оцінюються в понад \$10 млрд; реінтеграції тимчасово окупованих територій, що складають близько 20 % території країни; та залучення міжнародних інвестицій для післявоєнної відбудови, обсяг яких, за оцінками Світового банку, має становити не менше \$411 млрд. Водночас, Україна має унікальну можливість для трансформації своєї економічної моделі, зокрема через розвиток зеленої енергетики (потенціал якої оцінюється в 74 % від загального енергоспоживання країни до 2030 року), цифровізацію державного сектору (що може підвищити ВВП на 4-5 % щорічно), та інтеграцію у глобальні ланцюги доданої вартості, особливо в секторах ІТ, агропромисловості та високотехнологічного виробництва. Ці стратегічні напрями не лише сприятимуть зміцненню економічної безпеки України, але й визначатимуть її роль у новій глобальній економічній архітектурі, що формується.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідження механізмів забезпечення економічної безпеки в умовах формування ринкової економіки демонструють зростаючу конвергенцію між традиційними економічними парадигмами та новими підходами, що враховують глобальні виклики XXI століття. Аналіз публікацій провідних міжнародних організацій, таких як Світовий банк, ОЕСР, Всесвітній економічний форум (ВЕФ), ЮНКТАД та Європейська комісія (ЕК), за останні 3-5 років виявляє ряд ключових тенденцій у розумінні економічної безпеки держави. У контексті економічної стабільності, дослідження Світового банку та МВФ підкреслюють необхідність переходу від традиційних моделей економічного зростання до більш інклюзивних та сталих підходів. Зокрема, свіжа доповідь Світового банку "Global Economic Prospects" 2024 року [18] акцентує увагу на важливості диверсифікації

економіки та розвитку зелених технологій як ключових факторів довгострокової стабільності. ОЕСР у своїх дослідженнях ("Economic Outlook 2023" [13]) наголошує на необхідності балансування фінансової консолідації з інвестиціями в людський капітал та інновації для забезпечення стійкого зростання. Ці підходи особливо актуальні для України, яка стикається з безпрецедентними економічними викликами через війну та необхідність післявоєнної відбудови, що вимагає переосмислення традиційних підходів до економічної політики та пошуку нових джерел зростання.

У сфері ресурсної незалежності та фінансової безпеки, дослідження ВЕФ (Global Risks Report 2024 [19]) та ЮНКТАД (World Investment Report 2023 [17]) вказують на зростаючу роль технологічних інновацій та цифровізації у забезпеченні економічної стійкості держав. Зокрема, наголошується на важливості розвитку цифрових фінансових технологій та кібербезпеки як ключових елементів сучасної фінансової архітектури. Європейська комісія у своїх стратегічних документах (European Green Deal, Digital Finance Package [12]) пропонує інтегрований підхід до забезпечення економічної безпеки, що поєднує цілі сталого розвитку з технологічною трансформацією економіки. Ці тенденції мають особливе значення для України в контексті її інтеграції до європейського економічного простору та необхідності модернізації фінансового сектору. Водночас, дослідження ОЕСР щодо соціальної стійкості (Society at a Glance 2024 [14]) підкреслюють критичну важливість інвестицій у людський капітал та соціальну інфраструктуру для забезпечення довгострокової економічної безпеки. Це резонує з викликами, що стоять перед Україною, зокрема в контексті депопуляції та витоку кадрів.

У сфері національної безпеки, аналітичні матеріали Світового банку та ВЕФ акцентують увагу на зростаючій ролі економічної дипломатії та міжнародного співробітництва у протидії глобальним загрозам, що особливо актуально для України з огляду на її геополітичне становище та необхідність залучення міжнародної підтримки для відбудови економіки. Загалом, сучасні дослідження демонструють тенденцію до більш цілісного розуміння економічної безпеки, що враховує взаємозв'язок між економічними, соціальними, екологічними та технологічними факторами, підкреслюючи необхідність адаптивних та інноваційних підходів до формування механізмів економічної безпеки в умовах глобальної невизначеності та трансформації світового економічного порядку.

Застосована методологія дослідження. У статті використано комплексний підхід до дослідження, який базується на монографічному огляді наукової літератури, порівняльному аналізі України з 4-ма іншими країнами, а також застосуванні методів аналізу та синтезу, що дозволило отримати статтю теоретичного сенсу. Монографічний огляд літератури дозволив глибоко вивчити та систематизувати існуючі теоретичні підходи до економічної безпеки, визначити ключові наукові позиції та проблеми, пов'язані з формуванням ринкової економіки в Україні. Метод аналізу був використаний для декомпозиції та дослідження складових механізмів забезпечення економічної безпеки на різних рівнях державного управління та в умовах економічної трансформації. Синтез, у свою чергу, дозволив об'єднати отримані результати та сформулювати комплексні висновки щодо стратегічних викликів і перспектив розвитку механізмів економічної безпеки в Україні. Таким чином, застосовані методи сприяли створенню цілісного огляду сучасних викликів та можливостей, що стоять перед Україною в контексті економічної безпеки.

Мета статті – провести теоретичний огляд і узагальнення існуючих у світі і в Україні стратегічних викликів та перспектив механізмів забезпечення економічної безпеки України для потреб формування оновленої післявоєнної економіки.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення економічної безпеки входить до складу найважливіших функцій держави, тому дана проблема ніколи не існувала сама по собі, а завжди була похідною від завдань економічного зростання на кожному щаблі розвитку суспільства. Конкретний зміст проблеми економічної безпеки змінюється в залежності від внутрішніх і зовнішніх умов, що склалися в даний період. Поняття “економічна безпека” не носить надуманого, кон’юнктурного характеру, бо, напевно, не вимагає доказів теза, що оскільки економіка є однією з життєво важливих сторін діяльності суспільства, держави та особистості, то поняття “національна безпека” буде порожнім звуком без оцінки життєздатності економіки, її міцності за можливих внутрішніх та зовнішніх загроз й джерел небезпеки [20].

Сутнісні визначення категорії “економічна безпека держави” охоплюють кілька ключових аспектів, які еволюціонували з часом. Традиційно, економічна безпека держави визначалась як здатність держави забезпечувати стабільність і захист своїх економічних інтересів у довгостроковій перспективі. Це включало підтримку національної валюти, контроль над інфляцією, збереження економічної стабільності та захист від зовнішніх і внутрішніх загроз [9; 2]. З часом визначення економічної безпеки розширилося, включивши питання ресурсної незалежності, захисту від фінансових криз, забезпечення енергетичної безпеки та стійкості до глобальних економічних викликів, таких як пандемії чи війни. В сучасних умовах, економічна безпека також розглядається як здатність держави зберігати конкурентоспроможність на світових ринках, підтримувати стійкість фінансових систем [3], забезпечувати доступ до критично важливих ресурсів і захищати інформаційну безпеку. Отже, динаміка змін у визначеннях полягає у поступовому переході від вузького розуміння економічної безпеки як просто захисту економічних показників до більш комплексного підходу, що включає стійкість до глобальних викликів, інноваційний розвиток та інтеграцію з міжнародними ринками. Цей підхід передбачає не лише реакцію на загрози, але й активне формування умов для економічного зростання та розвитку [6].

Визначимо найважливіші компоненти поняття “економічна безпека”. Загальновідомо, що людська цивілізація починаючи з моменту свого зародження і до теперішнього часу постійно перебуває в оточенні небезпек та загроз, як вихідних ззовні, і існуючих всередині його спільноти. Небезпека є ситуацією, в якій можливе виникнення процесів, здатних вражати людей, завдавати матеріальних збитків, руйнівно діяти на навколишнє середовище. Водночас це і “об’єктивно існуюча можливість негативного впливу на соціальний організм, внаслідок якого йому може бути заподіяна будь-яка шкода, шкода, що погіршує його стан, що надає його розвитку небажаних динамік або параметрів (характер, темпи, форми тощо [1]. До джерел небезпеки відносять: умови та чинники, які містять у собі ворожі наміри, шкідливі властивості, деструктивну, патологічну природу, виявлені за певних умов власними силами чи їх різної сукупності [10]. За своєю генезою небезпека та її джерела мають природне, техногенне та соціальне походження, відтак розрізняють потенційні та реальні небезпеки.

Під “загрозою” розуміються такі зміни у зовнішньому чи внутрішньому середовищі суб’єкта, що призводять до небажаних змін предмета небезпеки. Класифікуючи загрози з різних підстав, виділяють внутрішні та зовнішні; потенційні та реальні; цілеспрямовано-створювані та стихійно виникаючі; безпосередні, тобто прямо спричиняючи негативні зміни предмета безпеки, та опосередковані, що призводять до таких змін через проміжні причинно-наслідкові механізми, що діють лише за деяких додаткових умов; актуальні, що породжують небажані зміни через короткі проміжки часу, і віддалені (перспективні), негативні прояви яких настануть через досить тривалий термін після виникнення загрози, тобто “матеріалізації” відповідної зміни в середовищі суб’єкта безпеки; епізодичні, що виникають через невизначені проміжки часу, та регулярні, що проявляються через певні проміжки часу [4]. Загрози можна класифікувати за змістом відповідних змін на силові (військові та кримінальні), соціальні, політичні, економічні та екологічні, а також комплексні, що поєднують у собі одночасно кілька із названих істотних властивостей [8]. Звичайно, дана класифікація відрізняється особливою умовністю та невизначеністю, оскільки однозначне віднесення будь-якої загрози до перерахованих вище класів практично неможливе через те, що реальні зміни в умовах життєдіяльності окремих суб’єктів завжди поєднують у собі кілька суттєвих ознак. Тим не менш, для характеристики змісту відповідної загрози така класифікація може виявитися цілком прийнятною та корисною.

У якості об’єктів можуть виступати індивіди та організації, різні об’єднання організацій (у тому числі за територіальною ознакою), народне господарство країни загалом; окремі види ресурсів: природні, матеріальні (предмети праці), засоби виробництва, трудові ресурси, фінансові ресурси, організаційно-управлінські ресурси виробничої діяльності, сфери та сектора економіки, такі як виробництво, розподіл, обмін та споживання, галузі та підгалузі народного господарства, ринки різних товарів та послуг.

Економічні процеси, які можуть бути предметами загроз, за змістом різноманітні. Виділяють макро- та мікроекономічні процеси (а також мезоекономічні, що відбуваються на рівні галузей, великих секторів ринку, регіонів), процеси техніко-економічні, організаційно-управлінські, соціально-економічні процеси відтворення, заощадження, накопичення та інвестування, інноваційні процеси та загальні процеси формування, розвитку, деградації тощо. Специфічні економічні процеси відбуваються на ринках різних товарів та послуг, де змінюються поєднання компонентів ресурсного потенціалу.

Далі у статті стисло опишемо три базові, але не єдині за своєю кількістю складові економічної безпеки: 1) економічну стабільність, 2) ресурсну незалежність і 3) фінансову безпеку.

Отже, спочатку розглянемо економічну стабільність. Економічна стабільність України в період 2021-2024 років зазнала безпрецедентних викликів, головним з яких стала повномасштабна війна, розпочата Росією в лютому 2022 року. Цей конфлікт став каталізатором глибоких економічних трансформацій, які наклалися на вже існуючі структурні проблеми української економіки та глобальні економічні тенденції. Аналіз макроекономічних показників демонструє значну волатильність: ВВП України, за даними Світового банку, скоротився на 29,1 % у 2022 році, що є найглибшим падінням з часів здобуття незалежності. Проте вже у 2023 році спостерігалось відновлення економіки з ростом ВВП на рівні 3,5 %, що свідчить про певну адаптивність економічної

системи до умов воєнного часу. Інфляція, яка досягла піку в 26,6 % у 2022 році, знизилася до 5,1 % у 2023 році завдяки жорсткій монетарній політиці Національного банку України та стабілізації валютного курсу. Однак, ці позитивні тенденції супроводжуються значними структурними дисбалансами, зокрема, зростанням державного боргу, який за прогнозами МВФ, може досягти 85 % ВВП до кінця 2024 року, та рекордним дефіцитом бюджету, який у 2022-2023 роках перевищував 20 % ВВП.

Аналіз економічної стабільності України в контексті глобальних викликів також доцільно порівняти з досвідом інших країн, які знаходяться на зламі геополітичної уваги та переділу зон впливу.

Туреччина. Її економіка, як і України, стикнулася з високою інфляцією та валютними коливаннями. Інфляція в Туреччині досягла 85 % у жовтні 2022 року, що є найвищим показником за останні десятиліття. Туреччина вирішує ці виклики шляхом зниження облікової ставки, на відміну від України, яка підвищувала ставку для боротьби з інфляцією. Економіка Туреччини також страждає від політичної нестабільності та зовнішніх санкцій, що ускладнює ситуацію.

Ізраїль демонструє приклад успішної макроекономічної стабілізації навіть в умовах постійних військових конфліктів. Завдяки високій технологічній базі, інноваціям та сильному міжнародному співробітництву, Ізраїль зберігає економічне зростання та стабільність валюти. Важливим уроком для України є залучення інвестицій в оборонну промисловість та розвиток технологічного сектору.

Казахстан, як і Україна, стикається з викликами валютних коливань та зниженням цін на енергоносії. Однак Казахстан активно диверсифікує свою економіку, інвестуючи у розвиток інфраструктури та промисловості. Це дозволяє країні зберігати стабільність у відносинах з сусідами та зміцнювати національну економіку.

Країни Балтії (Латвія, Литва та Естонія) після вступу до ЄС змогли забезпечити макроекономічну стабільність через впровадження структурних реформ, зниження бюджетного дефіциту та підвищення рівня прозорості управління. Важливим прикладом для України є інтеграція з європейськими ринками та впровадження європейських стандартів у публічне управління.

Азербайджан завдяки своїм значним енергетичним ресурсам, зміг зберегти макроекономічну стабільність навіть в умовах зниження цін на нафту. Проте, залежність від нафтогазового сектору є ризиком для економіки країни. Для України важливим є диверсифікація економіки та зменшення залежності від експорту сировини.

Порівняльний аналіз з іншими країнами регіону виявляє як спільні тенденції, так і унікальні виклики для України. Наприклад, Туреччина, яка також зіткнулася з високою інфляцією (64,9 % у 2024 році), демонструє відмінний підхід до монетарної політики, що призвело до значної девальвації ліри. Казахстан, навпаки, зумів зберегти відносну макроекономічну стабільність з інфляцією на рівні 7,5 % у 2023 році та зростанням ВВП на 4,3 %, частково завдяки експорту енергоресурсів. Країни Балтії, незважаючи на географічну близькість до зони конфлікту, показали стійкість економік: наприклад, ВВП Литви зріс на 2,1 % у 2023 році. Азербайджан, подібно до Казахстану, скористався високими цінами на енергоносії, досягнувши зростання ВВП на 5,5 % у 2023 році. Ізраїль, незважаючи на геополітичні виклики, зберіг стабільне економічне зростання на рівні 3,2 % у 2023 році, демонструючи ефективність диверсифікованої економіки та розвинутого технологічного сектору.

Аналіз механізмів забезпечення економічної безпеки в Україні виявляє деякий національний підхід, який включає фінансову консолідацію, монетарну стабілізацію та структурні реформи. Ключовими елементами були і є: 1) програма співпраці з МВФ, яка передбачає виділення \$ 15,6 млрд на підтримку макроекономічної стабільності; 2) реформа державних підприємств та приватизація, спрямовані на підвищення ефективності економіки; 3) діджиталізація публічних послуг та боротьба з корупцією для покращення бізнес-клімату; 4) розвиток внутрішнього ринку капіталу для зменшення залежності від зовнішнього фінансування. порівняння з іншими країнами показує, що Україна має унікальний досвід адаптації економіки до умов війни, що потребує особливих підходів до забезпечення економічної безпеки.

Перспективи економічної стабільності України на наступні 5-7 років значною мірою залежатимуть від завершення війни та масштабів післявоєнної відбудови. За оцінками Світового банку, вартість реконструкції може перевищити \$411 млрд, що створює як виклики, так і можливості для економічного зростання. Ключовими факторами успіху стануть: 1) Ефективна інтеграція України в європейські та глобальні виробничі ланцюжки, що може призвести до зростання експорту на 20-30 % протягом наступних 5 років; 2) Розвиток зеленої енергетики та цифрової економіки, які можуть стати новими драйверами зростання, потенційно додаючи 2-3 % до річного ВВП; 3) Реформа фінансового сектору та розвиток ринку капіталу, що може збільшити внутрішні інвестиції на 15-20 % протягом 5 років; 4) Підвищення продуктивності праці через інвестиції в освіту та інновації, що може забезпечити додаткові 1-2 % зростання ВВП щорічно.

Забезпечення макроекономічної стабільності та зниження дефіциту бюджету залишаються критичними завданнями для України. Досвід інших країн, таких як Ізраїль та країни Балтії, демонструє важливість диверсифікації економіки та розвитку високотехнологічних секторів для забезпечення стійкого зростання. Для України це означає необхідність фокусу на розвитку ІТ-сектору, агротехнологій та відновлюваної енергетики. Підвищення ефективності державного управління економікою може бути досягнуто через подальшу діджиталізацію, впровадження системи управління на основі даних (data-driven governance) та розвиток державно-приватного партнерства. Важливим аспектом є також розвиток регіональних економічних кластерів, що може сприяти більш рівномірному економічному розвитку та зниженню регіональних диспропорцій.

Стислий порівняльний аналіз (таблиця 1) механізмів забезпечення економічної безпеки в Україні та інших країнах регіону виявляє як спільні риси, так і унікальні підходи, адаптовані до специфічних умов кожної країни. Наведена нижче таблиця узагальнює ключові механізми та їх особливості.

Таблиця 1 демонструє різноманітність підходів до забезпечення економічної безпеки в різних країнах регіону. Для України ключовими висновками є необхідність посилення інституційної спроможності, прискорення економічних реформ, розвитку інноваційних секторів економіки та ефективної інтеграції з європейськими економічними структурами. Досвід інших країн може бути корисним для розробки та впровадження адаптованих механізмів забезпечення економічної безпеки, які враховуватимуть унікальні виклики та можливості України в контексті післявоєнної відбудови та довгострокового сталого розвитку.

Таблиця 1. – Зведений аналіз основних застосованих механізмів забезпечення економічної стабільності в Україні та інших країнах, які знаходяться у фокусі геополітичної боротьби у 2024 р.

Table 1. – Summary analysis of the main applied mechanisms for ensuring economic stability in Ukraine and other countries that are the focus of geopolitical struggle in 2024.

Країна	Основні застосовані механізми підтримки економічної стабільності	Національна специфіка застосування	Публічно-управлінський висновок для України
Україна	–програма співпраці з МВФ –реформа держпідприємств –діджиталізація держпослуг –розвиток внутрішнього ринку капіталу	–адаптація економіки до умов війни –фокус на енергетичній незалежності –інтеграція з ЄС як драйвер реформ	–посилити інституційну спроможність для ефективного використання міжнародної допомоги –прискорити реформи для покращення бізнес-клімату
Казахстан	–Диверсифікація економіки –Розвиток цифрової економіки –Залучення іноземних інвестицій	–Баланс між ресурсною економікою та інноваціями –Регіональна інтеграція в рамках ЄАЕС	–Вивчити досвід диверсифікації економіки –Адаптувати механізми залучення інвестицій –Необхідність диверсифікації економіки та інвестицій в інфраструктуру.
Туреччина	–Експортно-орієнтована стратегія –Розвиток туризму –Підтримка національної валюти	–Балансування між Заходом і Сходом –Активна регіональна політика	–Розглянути можливості розвитку експортного потенціалу –Вивчити досвід підтримки національного виробника.
Країни Балтії	–Інтеграція в ЄС та єврозону –Розвиток фінтех сектору –Енергетична незалежність	–Фокус на цифровій економіці –Регіональне лідерство в інноваціях	–Прискорити інтеграцію з ЄС –Розвивати інноваційні сектори економіки –Впровадження європейських стандартів управління та інтеграція з ринками ЄС
Азербайджан	–Диверсифікація від нафтозалежності –Розвиток транспортних коридорів –Інвестиції в людський капітал	–Баланс між традиційною та інноваційною економікою –Геополітичне позиціонування	–Вивчити досвід управління ресурсними доходами –Розглянути стратегії розвитку транзитного потенціалу –Диверсифікація економіки та розвиток несилових секторів.
Ізраїль	–Розвиток високотехнологічного сектору –Інвестиції в R&D –Підтримка стартап-екосистеми	–Адаптація економіки до постійних безпекових викликів –Глобальне лідерство в інноваціях	–Впровадити механізми підтримки інновацій та стартапів –Розвивати співпрацю між наукою та бізнесом –Важливість інвестицій в оборонну промисловість та технології.

*Джерело: розробка автора.

*Source: developed by the author.

Ресурсна незалежність є ще одним – наступним і ключовим елементом економічної безпеки держави, особливо в контексті глобальних геополітичних змін та зростаючої конкуренції за природні ресурси буквально зараз і на протязі останніх 5-7 років. Для України, як і для багатьох інших країн, що розвиваються, забезпечення ресурсної незалежності є критичним фактором сталого економічного розвитку та національної безпеки. Аналіз стратегій ефективного управління природними ресурсами, зокрема енергетичними, демонструє різноманітність підходів та їхню адаптацію до специфічних умов кожної країни.

Напр., в Україні, згідно з даними Державної служби статистики, за останні п'ять років спостерігається позитивна динаміка у зменшенні енергоємності ВВП: з 0,28 кг нафтового еквіваленту на 1 دلار ВВП у 2015 році до 0,22 кг у 2020 році. Це свідчить про поступове підвищення енергоефективності економіки. Однак, порівняно з країнами ЄС, де середній показник становить 0,11 кг, Україна все ще має значний потенціал для покращення. Важливим трендом є збільшення частки відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) в енергетичному балансі країни: з 4,9 % у 2015 році до 11 % у 2020 році. Це відповідає загальносвітовій тенденції переходу до чистої енергетики, але все ще відстає від показників розвинених країн [11].

Порівняльний аналіз з іншими країнами виявляє цікаві паралелі та відмінності. Казахстан, маючи значні запаси викопних палив, зіткнувся з викликом диверсифікації економіки та зменшення залежності від експорту ресурсів. За даними Міністерства енергетики Казахстану, частка ВДЕ в загальному виробництві електроенергії зросла з 1,1 % у 2015 році до 3 % у 2020 році, що демонструє повільніший прогрес порівняно з Україною. Туреччина, навпаки, показує вражаючі результати у розвитку відновлюваної енергетики: частка ВДЕ в електрогенерації досягла 44 % у 2020 році, згідно з даними Turkish Electricity Transmission Corporation. Країни Балтії, зокрема Литва, демонструють успішний приклад інтеграції до енергетичної системи ЄС та зменшення залежності від російських енергоресурсів: за даними Eurostat, частка імпорту енергії в загальному енергоспоживанні Литви знизилася з 78,4 % у 2015 році до 75,8 % у 2019 році [16].

Азербайджан, будучи експортером нафти і газу, стикається з викликами диверсифікації економіки та розвитку ненафтового сектору. За даними Державного комітету статистики Азербайджану, частка ненафтового сектору у ВВП країни зросла з 69,9 % у 2015 році до 70,5 % у 2020 році, що вказує на повільний, але стабільний прогрес. Ізраїль демонструє інноваційний підхід до ресурсної незалежності, зосереджуючись на розвитку технологій опріснення води та сонячної енергетики. За даними Israel Electric Corporation, частка ВДЕ в електрогенерації Ізраїлю зросла з 2,6 % у 2015 році до 6 % у 2020 році, з амбітними планами досягти 30 % до 2030 року.

Узагальнення найбільш застосованих, політично прийнятних і поширених механізмів забезпечення економічної безпеки в контексті ресурсної незалежності виявляє різноманітність підходів.

В Україні ключовими механізмами є: стимулювання енергоефективності через державні програми та фінансові інструменти; розвиток ВДЕ через зелені тарифи та аукціони; диверсифікація джерел постачання енергоресурсів.

Казахстан фокусується на: модернізації нафтогазового сектору; поступовому збільшенні частки ВДЕ; розвитку атомної енергетики.

Туреччина застосовує: активне стимулювання ВДЕ через feed-in тарифи; розвиток ядерної енергетики; геополітичне позиціонування як енергетичного хабу.

Країни Балтії зосереджені на: інтеграції до енергетичної системи ЄС; розвитку регіонального енергетичного ринку; підвищенні енергоефективності будівель.

Азербайджан концентрується на: модернізації нафтогазової інфраструктури; розвитку ненафтового сектору економіки; інвестиціях у регіональні енергетичні проекти.

Ізраїль впроваджує: інновації в сфері водних ресурсів та опріснення; розвиток сонячної енергетики; експлуатацію офшорних газових родовищ.

Аналіз тенденцій (таблиця 2) та порівняння механізмів забезпечення ресурсної незалежності в різних країнах дозволяє виділити ключові напрямки для України. По-перше, необхідно прискорити темпи впровадження енергоефективних технологій та практик, особливо у промисловому секторі та житлово-комунальному господарстві. За даними Міжнародного енергетичного агентства (МЕА), потенціал енергозбереження в Україні оцінюється на рівні 30-40 % від поточного споживання. По-друге, важливо продовжувати диверсифікацію джерел енергопостачання, зокрема через розвиток ВДЕ та інтеграцію до європейської енергетичної системи. Досвід країн Балтії демонструє ефективність такого підходу для зменшення залежності від монопольних постачальників. Іншим важливим аспектом є розвиток інноваційних технологій у сфері енергетики та ресурсокористування. Приклад Ізраїлю наочно показує, як інвестиції в розробки можуть радикально сприяти вирішенню проблем ресурсної незалежності і обороноздатності. Для України це може означати фокус на розробці технологій накопичення енергії, smart grid систем та ефективного управління водними ресурсами. Згідно з даними Світового банку, інвестиції в НДДКР в Україні становлять лише 0,43 % від ВВП (2019 рік), що значно нижче середнього показника по ЄС (2,2 %).

Підсумовуючи цей компонент “ресурсна незалежність”, відзначимо, що забезпечення ресурсної незалежності вимагає комплексного підходу, що включає технологічну модернізацію, диверсифікацію джерел енергії, розвиток інновацій та ефективне управління природними ресурсами. Для України критично важливим було і є прискорення реформ у енергетичному секторі, стимулювання інвестицій у зелені технології та посилення регіональної співпраці в енергетичній сфері. Досвід аналізованих країн демонструє, що успішна стратегія ресурсної незалежності має бути адаптована до національних особливостей та геополітичних реалій, але водночас відповідати глобальним трендам сталого розвитку та декарбонізації економіки.

Фінансова безпека є ще одним з головних компонентів економічної безпеки держави. Вона відіграє вирішальну роль у забезпеченні стабільності та сталого розвитку національної економіки. В умовах глобалізації та посилення геополітичної напруженості, зміцнення фінансової безпеки стає критично важливим завданням для країн, що розвиваються, особливо тих, які знаходяться на перетині зон впливу великих держав [5]. Аналіз фінансової безпеки України та порівняння з іншими країнами регіону дозволяє виявити ключові тенденції, виклики та потенційні шляхи вдосконалення системи фінансової безпеки.

Таблиця 2. – Узагальнення найбільш застосованих, політично прийнятних і поширених механізмів забезпечення економічної безпеки в контексті ресурсної незалежності

Table 2. – Generalization of the most used, politically acceptable and widespread mechanisms for ensuring economic security in the context of resource independence

Країна	Основні застосовані механізми	Національна специфіка застосування	Публічно-управлінський висновок для України
Україна	– стимулювання енергоефективності – розвиток відновлювальні джерела енергії – диверсифікація джерел енергоресурсів	– використання зелених тарифів та аукціонів – державні програми з енергоефективності – інтеграція до європейської енергосистеми	посилити механізми стимулювання енергоефективності та прискорити інтеграцію до європейського енергоринку
Казахстан	– модернізація нафтогазового сектору – збільшення частки відновлювальні джерела енергії – розвиток атомної енергетики	– фокус на експорті енергоресурсів – поступовий перехід до чистої енергетики – розвиток уранової промисловості	розглянути можливість адаптації турецької моделі стимулювання відновлювальні джерела енергії та геополітичного позиціонування в енергетичній сфері
Туреччина	– активне стимулювання відновлювальні джерела енергії – розвиток ядерної енергетики – позиціонування як енергетичного хабу	– використання feed - in тарифів для відновлювальні джерела енергії – геополітичне використання енергетичних проектів – баланс між традиційною та відновлюваною енергетикою	прискорити процеси інтеграції до європейської енергосистеми та посилити регіональну співпрацю в енергетичній сфері
Країни Балтії	– інтеграція до енергосистеми ЄС – розвиток регіонального енергоринку – підвищення енергоефективності	– синхронізація електромереж з ЄС – регіональна кооперація в енергетиці – фокус на енергоефективності будівель	вивчити досвід диверсифікації економіки та участі в міжнародних енергетичних проектах для зміцнення позицій України
Азербайджан	– модернізація нафтогазової інфраструктури – розвиток нафтового сектору – інвестиції в регіональні енергопроекти	– баланс між експортом ресурсів та внутрішнім споживанням – диверсифікація економіки – участь у міжнародних енергетичних проектах	посилити інноваційну складову в енергетичній політиці, зокрема у сфері відновлювальні джерела енергії та ефективного використання природних ресурсів
Ізраїль	– інновації у водних ресурсах та опрісненні – розвиток сонячної енергетики – експлуатація офшорних газових родовищ	– високотехнологічний підхід до ресурсної незалежності – фокус на інноваціях у енергетиці та водопостачанні – баланс між енергетичною безпекою та екологією	важливість диверсифікації енергетичних джерел та інвестицій у відновлювані джерела енергії

*Джерело: розробка автора.

*Source: developed by the author.

У контексті України, згідно з даними Національного банку України (НБУ), за останні п'ять років спостерігається поступове зміцнення банківського сектору. Так, адекватність регулятивного капіталу банків зросла з 12,3 % у 2015 році до 21,9 % у 2020 році, що значно перевищує мінімальний норматив у 10 %. Частка непрацюючих кредитів (NPL) у банківській системі України знизилася з пікового значення 54,5 % у 2017 році до 41 % у 2020 році. Однак, цей показник все ще залишається високим порівняно з міжнародними стандартами. Позитивною тенденцією є зростання рівня фінансової інклюзії: за даними Світового банку, частка дорослого населення, що має рахунок у фінансовій установі, зросла з 53 % у 2014 році до 63 % у 2017 році. За останні роки Україна досягла певного прогресу у зміцненні банківської системи, включаючи реформу державних банків, зниження частки проблемних кредитів (за даними НБУ, у 2021 році частка проблемних кредитів зменшилася з 48 % до 30 %), та покращення капіталізації банків. Однак, банківська система України залишається вразливою через високу залежність від зовнішнього фінансування та низький рівень довіри населення до банків.

Порівняльний аналіз з іншими країнами регіону виявляє цікаві паралелі та відмінності. Казахстан, наприклад, демонструє схожі тенденції у банківському секторі. За даними Національного банку Казахстану, коефіцієнт достатності капіталу першого рівня зріс з 13,1 % у 2015 році до 20,1 % у 2020 році. Частка NPL знизилася з 9,3% у 2015 році до 6,9% у 2020 році, що значно нижче, ніж в Україні. Туреччина, незважаючи на економічні виклики, підтримує відносно стабільний банківський сектор: за даними Банківського регуляторного та наглядового агентства Туреччини, коефіцієнт достатності капіталу банків становив 18,7 % у 2020 році, а частка NPL – 4,1 % [15].

Країни Балтії, будучи членами ЄС, демонструють вищий рівень фінансової стабільності. Наприклад, в Естонії, за даними Європейського центрального банку, коефіцієнт достатності капіталу банків у 2020 році становив 26,1 %, а частка NPL – лише 1,9 %. Азербайджан, подібно до України, працює над покращенням стійкості свого банківського сектору: за даними Центрального банку Азербайджану, коефіцієнт достатності капіталу банків зріс з 14,7 % у 2015 році до 18,5 % у 2020 році, а частка NPL знизилася з 8,4 % до 6,1 % за той же період. Ізраїль виділяється серед аналізованих країн високим рівнем розвитку фінтех-сектору та інноваційних фінансових послуг. За даними Start-Up Nation Central, інвестиції у фінтех-сектор Ізраїлю зросли з \$378 млн у 2015 році до \$1,8 млрд у 2019 році. Це свідчить про важливість інновацій для зміцнення фінансової безпеки та конкурентоспроможності фінансового сектору.

Аналіз регуляторних реформ у сфері фінансової безпеки демонструє загальну тенденцію до посилення пруденційного нагляду та впровадження міжнародних стандартів. В Україні ключовими реформами останніх років стали: впровадження ризик-орієнтованого банківського нагляду, посилення вимог до капіталу банків, вдосконалення системи гарантування вкладів. За даними НБУ, ці реформи сприяли зниженню системних ризиків та підвищенню стійкості банківської системи до шоків [5]. Важливим кроком стало прийняття закону про “спліт” у 2019 році, який передав функції регулювання небанківського фінансового сектору від Нацкомфінпослуг до НБУ та НКЦПФР, що має сприяти більш ефективному нагляду за фінансовим ринком.

Казахстан впровадив схожі реформи, зокрема, посилення вимог до капіталу банків та впровадження стандартів Basel III. Туреччина фокусується на стабілізації фінансового сектору в умовах волатильності національної валюти, впроваджуючи заходи з підтримки ліквідності банків та стимулювання кредитування реального сектору економіки. Країни Балтії, як члени ЄС, слідують загальноєвропейським регуляторним вимогам, включаючи впровадження Директиви про ринки фінансових інструментів (MiFID II) та Регламенту про ринкові зловживання (MAR). Азербайджан проводить реформи, спрямовані на очищення банківського сектору та посилення фінансової стабільності, включаючи реструктуризацію проблемних банків та вдосконалення системи управління ризиками. Ізраїль виділяється своїм підходом до регулювання фінтех-сектору, створюючи регуляторні “пісочниці” для тестування інноваційних фінансових продуктів та послуг.

Важливим аспектом фінансової безпеки є стабільність національної валюти та ефективність монетарної політики. Україна з 2016 року дотримується режиму інфляційного таргетування, що дозволило знизити рівень інфляції з 43,3 % у 2015 році до 5 % у 2020 році. Подібну політику проводить Казахстан, де рівень інфляції знизився з 13,6 % у 2015 році до 7,5 % у 2020 році. Туреччина, навпаки, стикається з проблемами високої інфляції (14,6 % у 2020 році) та волатильності національної валюти, що створює виклики для фінансової стабільності. Країни Балтії, будучи членами єврозони, користуються перевагами стабільної валюти та єдиної монетарної політики ЄЦБ. Азербайджан, після девальвації маната в 2015 році, перейшов до більш гнучкого курсоутворення, що дозволило стабілізувати валютний ринок. Ізраїль відзначається високою стійкістю шекеля до зовнішніх шоків, чому сприяє значний профіцит поточного рахунку платіжного балансу та високі валютні резерви.

Аналіз чинних механізмів забезпечення фінансової безпеки в різних країнах виявляє як спільні риси, так і національні особливості. Для систематизації цієї інформації пропонуємо таблицю з порівнянням застосованих механізмів (таблиця 3.).

Як бачимо, Україна, Туреччина, Казахстан, країни Балтії, Азербайджан та Ізраїль є державами, що розвиваються і стикаються з геополітичними викликами. Однак підходи до забезпечення фінансової безпеки у цих країнах значно різняться. У Туреччині, наприклад, центральний банк активно втручається у валютний ринок для стабілізації ліри, тоді як в Україні така практика має обмежений характер через недостатні валютні резерви. Казахстан надає перевагу розвитку фінансових хабів, що сприяє залученню іноземного капіталу, тоді як в Україні розвиток внутрішнього фінансового ринку ще на початковій стадії. Аналіз тенденцій (таблиця 3.) та порівняння механізмів забезпечення фінансової безпеки дозволяє виділити ключові напрямки для України.

По-перше, необхідно продовжити роботу над зниженням рівня NPL у банківській системі. За даними МВФ, високий рівень проблемних кредитів залишається основним викликом для фінансової стабільності України. Досвід Казахстану та Азербайджану у створенні спеціалізованих фондів для роботи з проблемними активами може бути корисним для України.

По-друге, важливо посилити заходи з кібербезпеки у фінансовому секторі. За даними Національного банку України, кількість кіберінцидентів у банківському секторі зросла на 30 % у 2020 році порівняно з попереднім роком. Досвід Ізраїлю у розвитку технологій кібербезпеки для фінансового сектору може бути особливо цінним для України.

Таблиця 3. – Узагальнення найбільш застосованих, політично прийнятних і поширених механізмів забезпечення економічної безпеки в контексті фінансової безпеки

Table 3. – Summarization the most used, politically acceptable and widespread mechanisms for ensuring economic security in the context of financial security

Країна	Основні застосовані механізми	Національна специфіка застосування	Публічно-управлінський висновок для України
Україна	– ризик-орієнтований банківський нагляд – інфляційне таргетування – реформа регулювання фінансового сектору ("спліт")	– посилення вимог до капіталу банків – очищення банківської системи від неплатоспроможних установ – впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності	– продовжити впровадження міжнародних стандартів регулювання та нагляду, посилити захист прав кредиторів
Казахстан	– впровадження стандартів BASEL III – гнучкий обмінний курс – консолідація банківського сектору	– створення фонду проблемних кредитів – підтримка ліквідності банків через операції Repo – розвиток ісламського банкінгу	– вивчити досвід створення спеціалізованих фондів для роботи з проблемними активами, розглянути можливості диверсифікації фінансових інструментів
Туреччина	– стимулювання кредитування реального сектору – 2. заходи з підтримки ліквідності банків – 3. макропруденційне регулювання	– 1. використання державних банків для стабілізації фінансового ринку – 2. обмеження валютних операцій – 3. програми реструктуризації корпоративних боргів	– розробити механізми швидкого реагування на валютні шоки, посилити координацію фіскальної та монетарної політики
Країни Балтії	– інтеграція до європейської системи фінансового нагляду – впровадження MiFID II та MAR – участь у Банківському союзі ЄС	– розвиток цифрових фінансових послуг – боротьба з відмиванням коштів на міжнародному рівні – підтримка фінтех-стартапів	– прискорити гармонізацію фінансового регулювання з нормами ЄС, розвивати цифрові фінансові технології
Азербайджан	– реструктуризація банківського сектору – впровадження системи страхування вкладів – перехід до гнучкого курсоутворення	– 1. централізоване управління проблемними активами – розвиток електронних платіжних систем – підтримка кредитування МСБ	– розглянути можливість створення централізованого механізму управління проблемними активами, розвивати програми підтримки кредитування МСБ
Ізраїль	– регуляторні пісочниці для фінтех-проектів – стимулювання конкуренції в банківському секторі – розвиток кібербезпеки у фінансовому секторі	– підтримка експорту фінансових технологій – розвиток відкритого банкінгу – інтеграція фінансових інновацій у традиційний банкінг	– створити сприятливе регуляторне середовище для розвитку фінтех-сектору, посилити заходи з кібербезпеки у фінансовій сфері

*Джерело: розробка автора.

*Source: developed by the author.

По-третє, розвиток фінтех-сектору та цифрових фінансових послуг є критично важливим для підвищення фінансової інклюзії та конкурентоспроможності фінансового сектору України. За даними UNIT.City, обсяг інвестицій у фінтех-сектор України зріс з \$5 млн у 2015 році до \$132 млн у 2019 році, але все ще значно відстає від показників Ізраїлю чи країн Балтії. Інтеграція цифрових фінансових послуг (фінансова інклюзія) та розвиток фінтех-технологій мають вирішальне значення для підвищення рівня фінансової інклюзії серед населення України, що є важливим фактором забезпечення фінансової безпеки країни. Фінтех-сектор, який включає мобільні платежі, онлайн-банкінг, краудфандинг та інші цифрові фінансові послуги, сприяє розширенню доступу до фінансових послуг для населення, що не має традиційного доступу до банківських установ [7]. Успішний розвиток фінтеху також може залучити нові інвестиції та підвищити конкурентоспроможність фінансової системи України на глобальному рівні.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших досліджень.

Проведені вище дослідження дозволяють зробити такі узагальнені висновки.

Теоретично, держава перебуває у стані економічної безпеки тоді, коли базисні фактори її відтворення надійно захищені, забезпечено стабільне економічне зростання та зберігаються ресурсні резерви для відновлення життєдіяльності соціальної системи у надзвичайних та кризових обставинах. Безпека досягається й тоді, коли блоковано зовнішні та внутрішні загрози, передбачено захист від ризиків. Рівень безпеки залежить від порогових значень у розвитку соціально-економічних процесів, що пов'язано з незворотними якісними змінами, що стосуються всієї суспільної системи в цілому. Інакше кажучи, система забезпечення національної безпеки призначена для збереження існуючого конституційного ладу України, стабільності економічного становища, збільшення виробничого та наукового потенціалу, поступового поліпшення рівня життя громадян, зменшення майнової диференціації населення та виключення можливих соціальних вибухів.

Аналіз досвіду України за 2021-2024 роки свідчить про важливість стабільності національної валюти та зниження дефіциту бюджету для зменшення вразливості економіки до зовнішніх шоків, таких як війна та інфляція. Значним уроком є необхідність запровадження стратегії зниження бюджетного дефіциту, що має ґрунтуватися на більш ефективному зборі податків, скороченні державних витрат, а також підвищенні прозорості у державному управлінні. У порівнянні з країнами, що знаходяться у подібних умовах, такими як Туреччина та Казахстан, Україна повинна посилити свої зусилля щодо диверсифікації економіки та інтеграції у світову економічну систему, щоб зменшити залежність від одного або кількох джерел доходу. Разом проведений аналіз може стати певною основою для подальших досліджень та розробки навчальних програм, що зосереджені на методах забезпечення економічної стабільності в умовах глобальних змін. Це сприятиме розвитку нових підходів до державного управління та макроекономічної політики, адаптованих до сучасних викликів і перспектив України на найближчі 5-10 років.

Аналіз стратегій ефективного управління природними ресурсами в Україні та порівняння з іншими країнами показує, що для досягнення ресурсної незалежності необхідно активізувати розвиток внутрішніх ресурсів та інвестувати в альтернативні джерела енергії. Досвід таких країн, як Ізраїль та Казахстан, свідчить про важливість диверсифікації енергетичних джерел для зни-

ження ризиків залежності від імпорту. Україні необхідно посилити внутрішній видобуток енергоносіїв, розвивати інфраструктуру для імпорту ЗПГ та активно впроваджувати технології відновлювальної енергетики для забезпечення стабільності енергетичного сектора та підвищення економічної безпеки.

Фінансова безпека України залежить від успішного впровадження регуляторних реформ, зміцнення банківської системи та стабілізації фінансових ринків. Порівняння досвіду інших країн свідчить про важливість забезпечення незалежності центрального банку, ефективного правозастосування та розвитку внутрішніх фінансових ринків. Для України ключовим завданням є посилення інституційної спроможності та покращення правової бази для залучення інвестицій і захисту національних фінансових інтересів, що сприятиме довгостроковій фінансовій стабільності та економічному зростанню.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі стосуються формування та розроблення науково-обґрунтованих положень й практичних рекомендацій щодо механізмів забезпечення економічної безпеки в умовах глобалізації та зміни міжнародного економічного порядку, адже перехід до нової економічної парадигми може породжувати нові виклики та вимагати нових механізмів забезпечення економічної безпеки. Тоді як іншим напрямом для подальших розвідок може бути дослідження впливу інформаційних технологій на механізми забезпечення економічної безпеки, враховуючи те, що розвиток інформаційного суспільства та збільшення кількості даних потребує розробки нових механізмів забезпечення економічної безпеки та кібербезпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Варналій З. С. Економічна та фінансова безпека України в умовах глобалізації. Київ : Знання України, 2020. 423 с.
2. Вівчар О. І. Економічна безпека та фінансові розслідування: концепти, прагматика, інструментарій забезпечення : кол. монографія. Тернопіль : Економічна думка, 2019. 395 с.
3. Гібадуллін О. В., Дунаєв І. В. На шляху до сталого промислового відновлення і розвитку України: дослідження регіональних систем у воєнний період. *Державне будівництво*. 2023. № 2 (34). С. 105–124. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2023-2-09> URL: <https://periodicals.karazin.ua/db/article/view/23397>
4. Гришко О. Публічне управління та політика: співвідношення теоретичних понять в історичній ретроспективі. *Актуальні проблеми державного управління*. 2022. № 2 (61). С. 116–128. DOI: <https://doi.org/10.26565/1684-8489-2022-2-08>
5. Дунаєв І. В. Фінансова незалежність регіонів: від децентралізації до євроінтеграції. *Інституціоналізація публічного управління в Україні* : Спец. випуск. Наук.-аналіт. доповідь ; за заг. ред. М. М. Білинської, О. М. Петрове. *Вісник НАДУ*. 2019. № 2 (93). С. 43–48. URL: <http://visnyk.academy.gov.ua/pages/dop/85/files/653a7489-a1de-4368-a82e-4ba570d1eb4f.pdf>
6. Економічна безпека України в умовах глобалізаційних викликів : монографія / А. А. Мазаракі, О. П. Корольчук, Т. М. Мельник та ін. ; за заг. ред. А. А. Мазаракі. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. 718 с.
7. Єрмак В. Теоретико-прикладні аспекти забезпечення фінансової інклюзії як невід'ємної складової реформування банківського сектору. *Актуальні проблеми державного управління*. 2024. № 1 (64). С. 97–108. DOI: <https://doi.org/10.26565/1684-8489-2024-1-06>
8. Живка З. та ін. Економічна безпека держави : навчально-методичний посібник. Черкаси : видавець Чабаненко Ю.А., 2019. 240 с.
9. Коваленко М., Дунаєв І. Складові публічної політики в умовах реалізації мобілізаційної моделі розвитку економіки. *Теорія та практика державного управління*. 2023. № 1 (76), С. 7–25. DOI: <https://doi.org/10.26565/1727-6667-2023-1-01>
10. Коваленко М., Ходякова К. Регіональні банки як складова процесу формування та розвитку регіональних промислових кластерів. *Актуальні проблеми державного управління*. 2021. № 1 (59), С. 95–106. DOI: <https://doi.org/10.34213/ap.21.01.10>

11. Орел Ю., Ричка Р. Публічне управління в контексті залучення територіальних громад до розвитку сонячної енергетики: аналіз інноваційних моделей та викликів для України. *Актуальні проблеми державного управління*. 2023. № 2 (63). С. 44–55. DOI: <https://doi.org/10.26565/1684-8489-2023-2-03>
12. Digital finance package. *European Commission*. Brussels, 2020. URL: https://finance.ec.europa.eu/publications/digital-finance-package_en
13. OECD Economic Outlook, Interim Report September 2023: Confronting Inflation and Low Growth. Paris : OECD Publishing, 2023. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-economic-outlook/volume-2023/issue-1_1f628002-en/full-report.html DOI: <https://doi.org/10.1787/1f628002-en>
14. OECD. Society at a Glance 2024. Paris : OECD Social Indicators, 2024. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/society-at-a-glance-2024_918d8db3-en DOI: <https://doi.org/10.1787/918d8db3-en>
15. Quintero Sepúlveda I., Zúñiga Collazos A. Innovation capabilities, innovation strategies and performance: an empirical analysis in SMEs. *Technology Analysis & Strategic Management*. 2023. С. 1–16. DOI: <https://doi.org/10.1080/09537325.2023.2280523>
16. Roffia P., Henschel T., Getzin F. Nice to value. Unraveling the nexus between management accounting use and financial performance: A quantitative study of SMEs. *Journal of the International Council for Small Business*. 2024. С. 1–7. DOI: <https://doi.org/10.1080/26437015.2024.2386267>
17. UNCTAD. World Investment Report 2023. New York, 2024. URL: <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2023>
18. WB. Global Economic Prospects 2024 : Growth Stabilizing But at a Weak Pace. Washington. 2024. 220 с. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/6feb9566-e973-4706-a4e1-b3b82a1a758d/content>
19. WEF. Global Risks Report 2024. Geneva. 2024. 124 с. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2024.pdf
20. Zubko T., Kovshova I., Ilchenko N., Laptieva V., Vavdiichyk I. Evaluation of innovative activity of enterprises in the conditions of European integration. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 2021. № 3 (13 (111)), С. 63–73. DOI: <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2021.235950>

Стаття надійшла до редакції 26.10.2024 р.

Стаття рекомендована до друку 30.11.2024 р.

Papyrin D. O.,

PhD-student of Economic Policy and Management Department,
Education and Research Institute of Public Administration, V. N. Karazin Kharkiv National University,
4, Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine
e-mail: papyrin.denys@ukr.net <https://orcid.org/0009-0001-2292-6483>

MECHANISMS FOR ENSURING THE ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF MARKET ECONOMY FORMATION: STRATEGIC CHALLENGES AND PROSPECTS

Abstract. The article is devoted to the study of mechanisms for ensuring the economic security of Ukraine in the conditions of the formation of a market economy, with an emphasis on strategic challenges and development prospects. The work compares Ukraine's approaches to ensuring economic security with other countries, such as Turkey, Kazakhstan, the Baltic states, Azerbaijan, and Israel, which are at the intersection of the geopolitical interests of major powers. First of all, the economic stability of Ukraine is analysed in the context of global challenges, such as war, inflation and currency fluctuations. According to the World Bank, Ukraine's GDP will decline by 29.1% in 2022, the deepest drop since independence. However, in 2023, the economy showed recovery with GDP growth of 3.5%, which indicates a certain adaptability of the economic system to wartime conditions. A comparative analysis with Turkey and Israel demonstrates different approaches to ensuring economic stability, based on macroeconomic policies, investments in the technological sector and support of the national currency.

The second part of the article is devoted to resource independence, in particular to the management of natural resources and the development of renewable energy sources. Ukraine has significant potential for reducing the energy intensity of the economy and increasing the share of renewable energy sources. An important example is provided by the experience of Israel and the Baltic countries, which were able to reduce their dependence on energy imports through integration into European energy systems and innovations in the field of energy saving.

The last part of the article focuses on financial security, in particular strengthening the banking system and stabilizing financial markets. Ukraine demonstrates a gradual strengthening of the banking sector, but remains vulnerable to external financial shocks. A comparison with Kazakhstan, Turkey and the Baltic states shows that Ukraine needs further reforms to improve regulatory oversight, reduce the level of non-performing loans and develop financial technologies. The main conclusion is that integration with the European economic system, diversification of the economy and the introduction of innovations in the financial sector are key tasks for ensuring the long-term economic security of Ukraine. Using the experience of other countries, such as Israel and the Baltic states, can contribute to the development of effective strategies to overcome existing challenges and increase Ukraine's competitiveness on the world stage.

Keywords: *management, public administration, state governance, regional policy, state regulation, economic security, public policy.*

REFERENCES

1. Varnaliy, Z.S. (2020). Economic and financial security of Ukraine in the conditions of globalization. Kyiv: Knowledge of Ukraine [in Ukrainian].
2. Vivchat, O.I. (2019). Economic security and financial investigations: concepts, pragmatics, security tools: collective monograph. Ternopil: Economic Opinion [in Ukrainian].
3. Gibadullin, O.V., Dunayev, I.V. (2023). Towards a resilient industrial recovery of Ukraine: a study of regional systems in wartime. *State Formation*, 2 (34), 105–124. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2023-2-09> URL: <https://periodicals.karazin.ua/db/article/view/23397> [in Ukrainian].
4. Hrybko, O. (2022). Public administration and politics: Correlation of theoretical concepts in historical retrospect. *Actual Problems of Public Administration*, 2 (61), 116–128. DOI: <https://doi.org/10.26565/1684-8489-2022-2-08> [in Ukrainian].
5. Dunayev, I.V. (2019). Financial independence of regions: From decentralization to European integration. Institutionalization of public administration in Ukraine: Special output. Scientist-analyst report. *Bulletin of NADU*, 2 (93), 43–48. URL: <http://visnyk.academy.gov.ua/pages/dop/85/files/653a7489-a1de-4368-a82e-4ba570d1eb4f.pdf> [in Ukrainian].
6. Mazaraki, A.A., Korolchuk, O.P., Melnyk, T.M. and others (2010). Economic security of Ukraine in the face of globalization challenges: monograph. Kyiv: Kyiv National Trade and Economy University [in Ukrainian].
7. Yermak, V. (2024). Theoretical and practical aspects of ensuring financial inclusion as an integral component of banking sector reform. *Actual Problems of Public Administration*, 1 (64), 97–108. DOI: <https://doi.org/10.26565/1684-8489-2024-1-06> [in Ukrainian].
8. Zhivka, Z. and others (2019). Economic security of the state: Educational and methodological manual. Cherkasy: Yu.A. Chabanenko Publisher [in Ukrainian].
9. Kovalenko, M., & Dunayev, I. (2023). Components of public policy in the conditions of implementation of the mobilization model of economic development. *Theory and Practice of Public Administration*, 1 (76), 7–25. DOI: <https://doi.org/10.26565/1727-6667-2023-1-01> [in Ukrainian].
10. Kovalenko, M., & Khodyakova, K. (2021). Regional banks as a component of the process of formation and development of regional industrial clusters. *Actual Problems of Public Administration*, 1 (59), 95–106. DOI: <https://doi.org/10.34213/ap.21.01.10> [in Ukrainian].
11. Orel, Yu., & Rychka, R. (2023). Public management in the context of involvement of territorial communities in the development of solar energy: Analysis of innovative models and challenges for Ukraine. *Actual Problems of Public Administration*, 2 (63), 44–55. DOI: <https://doi.org/10.26565/1684-8489-2023-2-03> [in Ukrainian].
12. European Commission. (2020). Digital finance package. Brussels. URL: https://finance.ec.europa.eu/publications/digital-finance-package_en
13. OECD. (2023). OECD Economic Outlook, Interim Report September 2023: Confronting Inflation and Low Growth. Paris: OECD Publishing. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-economic-outlook/volume-2023/issue-1_1f628002-en/full-report.html DOI: <https://doi.org/10.1787/1f628002-en>

14. OECD. (2024). Society at a Glance 2024: OECD Social Indicators. Paris. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/society-at-a-glance-2024_918d8db3-en DOI: <https://doi.org/10.1787/918d8db3-en>
15. Quintero Sepúlveda, I., & Zúñiga Collazos, A. (2023). Innovation capabilities, innovation strategies, and performance: An empirical analysis in SMEs. *Technology Analysis & Strategic Management*, 1(16), 1–16. DOI: <https://doi.org/10.1080/09537325.2023.2280523>
16. Roffia, P., Henschel, T., & Getzin, F. (2024). Nice to value. Unraveling the nexus between management accounting use and financial performance: A quantitative study of SMEs. *Journal of the International Council for Small Business*, 1 (7), 1–7. DOI: <https://doi.org/10.1080/26437015.2024.2386267>
17. UNCTAD. (2024). World Investment Report 2023. New York. URL: <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2023>
18. World Bank. (2024). Global Economic Prospects 2024: Growth Stabilizing But at a Weak Pace. Washington. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/6feb9566-e973-4706-a4e1-b3b82a1a758d/content>
19. World Economic Forum. (2024). Global Risks Report 2024. Geneva. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2024.pdf
20. Zubko, T., Kovshova, I., Ilchenko, N., Laptieva, V., & Vavdiichyk, I. (2021). Evaluation of innovative activity of enterprises in the conditions of European integration. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, 3 (13 (111)), 63–73. DOI: <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2021.235950>

The article was received by the editors 26.10.2024.

The article is recommended for printing 30.11.2024.